

BERTOLT BRECHT

DE HEILIGE JOHANNA VAN DE
SLACHTHUIZEN

DIE HEILIGE JOHANNA DER SCHLACHTHÖFE

Vertaling: Tom Kleijn

Medewerking:

H.Borchardt, E.Burri, E. Hauptmann

Copyright en opvoeringsrechten : Suhrkamp Verlag, Berlin 1955, Frankfurt am Main 1978
Copyright Nederlandse vertaling : Tom Kleijn 1999

PERSONEN

Johanna Dark (Jeanne d'Arc), Luitenant van de Zwarte Strohoeden

Mauler, Vleeskoning

Cridle, Graham, Lennox, Meyers, Vleesfabrikanten

Slift, een makelaar

Mevrouw Luckerniddle

Gloomb, een arbeider

Paulus Snyder, Majoor van de Zwarte Strohoeden

Martha, Soldaat van de Zwarte Strohoeden

Jackson, Luitenant van de Zwarte Strohoeden

Mulberry, een huisbaas

Een kelner

Pakheren (Vleesfabrikanten)

Opkopers

Veefokkers

Makelaars

Speculanten

Zwarte Strohoeden

Arbeiders

Vakbondsmensen

De armen

Detectives

Journalisten

Krantenjongens

Soldaten

Vorbijgangers

1

De vleeskoning Pierpont Mauler krijgt een brief van zijn vrienden in New York.*(Chicago, slachthuizen)*MAULER *(leest een brief:)*

"Zoals wij duidelijk merken, beste Pierpont, is de vleesmarkt sinds kort tamelijk verstopt. Ook weerstaat het handelsembargo in het zuiden al onze aanvallen. Derhalve lijkt het raadzaam, je handen van de vleeshandel af te trekken, beste Pierpont."
Deze tip krijg ik vandaag van mijn waarde vrienden in New York. Daar komt mijn compagnon.

(Hij stopt de brief weg.)

CRIDLE

Waarom zo somber, beste Pierpont?

MAULER

Herinner je, Cridle, hoe we een paar dagen geleden

- We liepen door het slachthuis, avond was 't -

Bij onze nieuwe pakmachine stonden.

Herinner je, Cridle, aan die os

Die blond en groot en mat naar de hemel kijkend,

De doodsklap kreeg: het leek, alsof hij voor mij was bedoeld.

Ach, Cridle, ach, ons bedrijf is bloedig.

CRIDLE

De oude zwakte met andere woorden, Pierpont?

Haast niet te geloven, jij, de gigant van de verpakkers

De koning van het slachthuis, voor wie slachters beven

Vergaat van verdriet om een blonde os!

Verklap het, alsjeblieft, aan niemand buiten mij.

MAULER

O trouwe Cridle!

Ik had niet naar het slachthuis moeten gaan!

Sinds ik in deze handel stapte, dus zeven

Jaar geleden, vermeed ik het, Cridle, ik kan het

Niet langer: vandaag nog geef ik hem op, deze bloedige handel.

Neem jij hem, ik geef je mijn aandeel spotgoedkoop.

Jou geef ik het 't liefste, want zoals jij

Met het bedrijf vergroeid bent, is er niemand.

CRIDLE

Hoe goedkoop?

MAULER

Daarover hoeft tussen oude vrienden

Zoals jij en ik, niet lang onderhandeld te worden.

Laten we zeggen tien miljoen!

CRIDLE

Dat zou niet duur zijn, als Lennox er niet was

Die met ons vecht om ieder blikje vlees

Die voor ons de markt verpest met lage prijzen

En ons kapotmaakt, als hij niet kapotgaat.

Zolang hij niet valt, en alleen jij kunt hem vellen

Neem ik je aanbod niet aan. Zo lang moet je

Nog jouw hersens, de uiterst listige, inspannen.

MAULER

Nee, Cridle, het kreunen van die os
Verstomt niet meer in deze borst. Snel dus
Moet die Lennox vallen, want ik zelf
Ben vast van plan, een goed man te worden
En niet een slachter. Cridle, kom, ik zal
Je zeggen, wat je doen moet, opdat Lennox
Snel valt. Daarna neem je deze handel,
Die ik beu ben, van me over.

CRIDLE

Als Lennox valt.

(Beiden af.)

2 a

De ondergang van de grote vleesfabrieken.

(Voor de vleesfabriek van Lennox.)

DE ARBEIDERS

We zijn met zeventigduizend arbeiders in de vleesfabriek van Lennox en wij
Kunnen geen dag meer langer leven van zulke lage lonen.
Gisteren werd weer snel het loon verlaagd
En vandaag is het bord hier weer opgehangen:
Een ieder kan weggaan, die
Met onze lonen niet tevreden is.
Laten we toch gewoon allemaal weggaan en
Schijt hebben aan dat loon, dat dagelijks minder wordt.

(Stilte.)

Allang staat dit werk ons tegen
Is de fabriek voor ons een hel, en alleen
De verschrikkingen van het koude Chicago
Hielden ons hier. Maar nu
Kun je met twaalf uur werk niet eens
Een stuk droog brood verdienen en
De goedkoopste broek. Nu
Kun je net zo goed weggaan en
Meteen al verrekken.

(Stilte.)

Waar zien die ons voor aan? Denken zij
Dat we als ossen klaar staan, tot alles
Bereid? Zijn wij voor hen soms
Dom vee? Liever verrekken toch! We gaan
Onmiddellijk weg.

(Stilte.)

Het moet toch al zes uur zijn?
Waarom doen jullie niet open, uitzuigers? Hier
Staan jullie ossen, slachters, doe open!

(Ze kloppen.)

Misschien zijn we vergeten?

(Gelach.)

Opendoen! Wij
 Willen naar binnen, jullie
 Stinkholen en smerige keukens in, om
 Voor die rijke vreters hun
 Smerige vlees te koken.

(Stilte.)

Op zijn minst eisen wij
 Het oude loon terug, dat ook al te laag is, op zijn minst
 Een tienurige werkdag en op zijn minst ...
 EEN MAN *(loopt voorbij)*
 Waar wachten jullie op? Weten jullie niet
 Dat Lennox ermee opgehouden is?

(Krantenjongens lopen over het toneel.)

DE KRANTENJONGENS

Vleeskoning Lennox moet zijn fabrieken sluiten! Zeventigduizend arbeiders brood- en dakloos! M.L. Lennox, slachtoffer van de verbitterde concurrentiestrijd met de bekende vleeskoning en filantroop Pierpont Mauler.

DE ARBEIDERS

O wee!
 Zelfs de hel
 Sluit haar poort voor ons!
 We zijn verloren. De bloedige Mauler heeft
 Onze uitbouter bij de strot gegrepen en
 Wij krijgen geen adem meer!

b

P. Mauler.

(Straat.)

DE KRANTENJONGENS

Chicago Tribune, middageditie! De vleeskoning en filantroop P. Mauler is op weg naar de opening van de P. Mauler ziekenhuizen, de grootste en duurste hospitalen ter wereld!

(Mauler loopt met twee mannen voorbij.)

EEN VOORBIJGANGER *(tegen een andere:)*

Dat is P. Mauler. Wie zijn de mannen, die hem begeleiden?

DE ANDERE

Dat zijn detectives. Ze bewaken hem, zodat hij niet neergeslagen wordt.

c

Om troost te bieden in de ellende bij de slachthuizen, verlaten de Zwarte Strohoeden hun missiehuis: de eerste afdaling van Jeanne in de diepte.

(Voor het huis van de Zwarte Strohoeden.)

JEANNE *(aan het hoofd van een stoottroep van de Zwarte Strohoeden:)*

In duistere tijden van bloedige verwarring
 Verordonneerde wanorde
 Planmatige willekeur
 Ontmenselijkte mensheid
 Waar in onze steden de onlusten niet meer willen ophouden:

In zo'n wereld, een slachthuis gelijk
 Te hulp geroepen door het gerucht van dreigende gewelddaad
 Opdat niet grof geweld van het kortzichtig volk
 Het eigen gereedschap kapotslaat en
 De eigen broodmand vertrap
 Willen wij weer presenteren
 De Here God.
 Bijna niet meer beroemd
 Bijna al berucht
 Niet meer toegelaten
 Op de plaatsen van het werkelijke leven:
 Maar voor de ondersten de enige redding!
 Daarom hebben wij besloten
 Voor Hem de trommel te roeren
 Opdat Hij vaste voet krije in de wijken van ellende
 En Zijn stem weerklinke in de slachthuizen.
(Tegen de Zwarte Strohoeden:)
 En deze gewichtige zaak van ons is zeker
 De laatste in zijn soort. Laatste poging dus
 Zijn heerschappij nog een keer te vestigen
 in een uiteenvallende wereld, en wel
 Met behulp van de ondersten.
(Ze marcheren onder tromgeroffel verder.)

d

**Van 's ochtends tot 's avonds werken de Zwarte Strohoeden in de slachthuizen, maar
 toen het avond werd, hadden ze zo goed als niets bereikt.**

(Voor de vleesfabrieken van Lennox)

EEN ARBEIDER

Ze zijn weer bezig met een grote zwendel op de vleesmarkt, wordt er gezegd. Totdat die voorbij is, moeten we gewoon wachten en op een houtje bijten.

ANDERE ARBEIDER

In de kantoren brandt licht. Daar zijn ze de winst aan het uitrekenen.

*(De Zwarte Strohoeden komen op. Ze zetten een bord neer, waarop staat
 "Overnachten 20 cents", "met koffie 30 cents".)*

DE ZWARTE STROHOEDEN *(zingen:)*

Let op, let op!
 We zien jou, man, die verdrinkt
 We horen je geschreeuw om hulp
 We zien jou, vrouw, die wenkt.
 Houd de auto's tegen, stop het verkeer!
 Moed, drenkelingen, we komen, kijk weer!
 Jij die daar ondergaat
 Zie ons, o, zie ons, broeder, voordat je ondergaat!
 We brengen je te eten
 We hebben niet vergeten
 Dat jij nog buiten staat.

Zeg niet, het helpt niet, nu wordt het anders
 Het onrecht op de wereld zal niet langer bestaan
 Als allen met ons marcheren gaan
 En alles laten liggen en helpen gaan.
 We zullen laten komen tanks en kanonnen
 En vliegtuigen moeten mee
 En oorlogsschepen van overzee
 Om voor jou, broeder, een bord soep te veroveren.
 Want jullie arme mensen
 Jullie zijn een leger zo groot!
 Daarom valt het vandaag nog te wensen
 Dat een ieder jullie verlost uit de nood!
 Voorwaarts mars! Maak je klaar! Hou de aanval in het vizier!
 Moed, verdrinkende mensen, we komen, kijk hier!

(Al tijdens het zingen delen de Zwarte Strohoeden hun pamfletje "De Oorlogsstrijdkreet", lepels, borden en soep uit. De arbeiders zeggen "dankuwel" en luisteren nu naar de redevoering van Jeanne.)

JEANNE

Wij zijn de soldaten van de Here God. Vanwege onze hoeden noemen ze ons ook de Zwarte Strohoeden. Wij marcheren met trommels en vaandels overal naar toe, waar onrust heerst en gewelddadigheden dreigen, om aan de Here God te helpen herinneren, die ze allemaal zijn vergeten, en om hun zielen naar Hem terug te brengen. Soldaten noemen wij onszelf, omdat we een leger zijn en tijdens onze tocht moeten vechten tegen misdaad en ellende, die krachten, die ons naar beneden willen trekken.

(Ze begint zelf soep uit te delen.)

Zo, eet nu eerst maar eens warme soep, dan zal alles er meteen weer heel anders uitzien, maar denk alsjeblieft ook een beetje aan degene, die jullie deze soep cadeau doet. En als jullie dan zo nadenken, dan zullen jullie zien, dat dat eigenlijk gewoon de oplossing voor alles is: boven je weg zoeken en niet beneden. Boven in de rij gaan staan voor een goede plaats en niet beneden. Boven de eerste willen zijn en niet beneden. Jullie zien nu toch, hoe weinig je op aards geluk kunt vertrouwen. Helemaal niet. Het ongeluk komt als de regen, die niemand maakt en die toch komt. Ja, waar komt al jullie ongeluk vandaan?

EEN ETER

Van Lennox & Co.

JEANNE

Meneer Lennox heeft nu misschien meer zorgen dan jullie. Wat verliezen jullie nou? Dat loopt toch in de miljoenen, wat die verliest!

EEN ARBEIDER

Een paar armoedige vetogen drijven er in dit soepje, maar veel gezond water zit erin en op warmte is ook niet bezuinigd.

ANDERE ARBEIDER

Houd je bek, stelletje smulpapen! Luister aandachtig naar de hemelse tekst! Anders wordt jullie dit soepje afgepakt.

JEANNE

Stilte! Lieve vrienden, waarom denken jullie dat jullie arm zijn?

EEN ARBEIDER

Nou, vertel ons dat maar eens.

JEANNE

Ik zal het jullie vertellen: niet, omdat jullie niet met aardse goederen zijn gezegend - dat kan niet iedereen zijn -, maar omdat jullie geen gevoel voor het Hogere hebben. Daarom zijn jullie arm. Dat laag-bij-de-grondse genot, waar jullie naar streven, namelijk dat beetje eten en een leuk huis en de bioscoop, dat is toch maar een heel grof zinnelijk genot, het Woord van God is echter een veel fijngevoeliger en geestelijker en geraffineerder genot, jullie kunnen je misschien niets zoeters voorstellen dan slagroom, maar het Woord van God is toch nog zoeter, oh, hoe zoet is het Woord van God! Dat is als melk en honing, en bij Hem woon je als in een paleis van porfier en albast. O, jullie kleingelovigen, de vogels in de lucht hebben geen werkbriefjes en de lelies op het veld hebben geen werk en toch voedt Hij ze, omdat ze Zijn lof zingen. Jullie willen allemaal boven komen, maar in wat voor een boven en hoe willen jullie naar boven komen? En dan zijn wij het gewoon, de Zwarte Strohoeden, die jullie vragen, heel praktisch: wat moet iemand hebben, opdat hij daadwerkelijk opklimt?

EEN ARBEIDER

Een wit overhemd.

JEANNE

Nee, geen wit overhemd. Misschien heb je op aarde een wit overhemd nodig om verder te komen, maar voor de Here God moet je nog veel meer aanhebben, een heel andere praal, maar daar hebben jullie niet eens een hemd aan je lijf, omdat jullie gewoon heel jullie innerlijke mens totaal hebben verwaarloosd. Maar hoe willen jullie naar boven komen, of wat jullie in jullie dwaasheid zo "naar boven" noemen? Door grof geweld? Alsof geweld ooit wat anders veroorzaakt heeft dan vernietiging. Jullie geloven, als jullie op jullie achterste benen gaan staan, dan ontstaat het paradijs op aarde? Maar ik zeg jullie: zo maak je geen paradijs, zo maak je chaos.

(Er komt een Arbeider aangelopen.)

DE ARBEIDER

Net is daar een baan vrijgekomen!
Daar lacht hij je toe, de moeite waard
In de vijfde fabriek!
Van buiten lijkt het een schijthuis.
Ren!

(Drie Arbeiders laten hun volle bord staan en rennen weg.)

JEANNE

Hallo, hé, waar rennen jullie nou naartoe? Terwijl jullie over de Here God wordt verteld!
Dat willen jullie niet horen! Of wat?!

EEN MEISJE VAN DE ZWARTE STROHOEDEN

De soep is op.

DE ARBEIDERS

Het soepje is op
Zonder vet was het en maar weinig, maar
Beter dan niets.

(Allen wenden zich af en staan op.)

JEANNE

Ja maar, blijf nou toch zitten, dat geeft toch helemaal niets, de grote hemelse soep namelijk, die raakt nooit op.

DE ARBEIDERS

Wanneer eindelijk zullen jullie
Jullie kelders vol kakkerlakken opendoen

Jullie mensenslagers?

(Er vormen zich groepen.)

EEN MAN

Hoe betaal ik mijn huisje nu, keurig en vochtig als het is
 Waarin wij met zijn twaalfen wonen? Zeventien
 Termijnen heb ik betaald en als nu de laatste vervalt:
 Gooien ze ons op straat, en nooit meer
 Zien wij de aangestampte vloer met het gelige gras
 En nooit meer ademen we
 De vertrouwde verpeste lucht.

EEN TWEEDE MAN *(in een kring:)*

Hier staan we dan met handen als kolenscheppen
 En nekken als sleperskarren en willen ze verkopen
 Die handen en nekken
 En niemand koopt ze.

DE ARBEIDERS

En ons gereedschap, een reusachtige hoop
 Stoomhamers en kranen
 Opgesloten achter muren!

JEANNE

Ja, wat is er nu? Nu keren die zich gewoon af! Zo, hebben jullie nu gegeten? Wel bekomme het jullie en bedankt. Waarom hebben jullie eigenlijk tot nu geluisterd?

EEN ARBEIDER

Voor de soep.

JEANNE

We gaan verder. Zing!

DE ZWARTE STROHOEDEN *(zingen:)*

Neem deel aan de slag
 Daar gaat de strijd heftig te keer!
 Zing toch, zing met kracht! Nog is het nacht!
 Maar de morgen komt uit alle macht!
 Snel komt nu Jezus Onze Heer.

EEN STEM *(van achteren)*

Bij Mauler is er nog werk!

(De Arbeiders op een paar vrouwen na af.)

JEANNE *(somber)*

Pak de muziekinstrumenten in.
 Hebben jullie gezien, hoe ze wegrenden,
 Toen de soep op was!
 Dat verheft zich niet verder dan
 De rand van een diep bord. Dat
 Gelooft aan niets meer, wat het niet
 In zijn hand heeft - als het die hand al gelooft.
 Levend van minuut tot minuut onzeker
 Kunnen die zich niet meer verheffen
 Van het laag-bij-de-grondse. Alleen
 De honger is bij hen gegroeid. Hen
 Raakt geen enkel lied meer, tot hen dringt
 In zulke diepte geen woord meer door.

(Tegen de omstanders:)

Wij, Zwarte Strohoeden, hebben het gevoel, dat we met onze lepels een hongerend werelddeel moeten verzadigen.

(De Arbeiders komen terug. Geschreeuw van verre.)

DE ARBEIDERS *(vooraan:)*

Wat is dat voor een geschreeuw? Een reusachtige stroom mensen komt uit de richting van de pakhuizen!

STEMMEN *(van achteren:)*

Ook Mauler en Cridle sluiten!

De fabrieken van Mauler laten niemand binnen!

DE TERUGSTROMENDE ARBEIDERS

Op jacht naar werk, kwamen wij halverwege

Een grote stroom vertwijfelden tegen

Die hun werk hadden verloren en

Bij ons navraag deden naar werk.

EEN ARBEIDER *(vooraan:)*

Wee ons! Ook daarvandaan komt een stoet mensen!

Onafzienbaar! Ook Mauler

Is dicht. Waar moeten we heen?

DE ZWARTE STROHOEDEN *(tegen Jeanne)*

Kom nu mee. We zijn totaal verkleumd en nat en moeten eten.

JEANNE

Maar dan wil ik ook weten, wie de schuld van dit alles is.

DE ZWARTE STROHOEDEN

Halt! Bemoei je daar niet mee! Vast en zeker

Schreeuwen die je de oren van het hoofd. Alleen met laagheid

Is hun hoofd gevuld. Luilakken zijn het!

Vraatzuchtig en werkschuw en van hun geboorte af

Gespeend van ieder hoger gevoel!

JEANNE

Nee, ik wil het weten.